प्रश्न पत्र संख्या /Que. Paper No. : II/25-26/B-12-6/

SET - A

वेद विभूषण द्वितीय वर्ष परीक्षा /Veda Vibhushan Second Year Examination

कक्षा 12वीं / उत्तर मध्यमा - II / Class 12th / Uttar Madhyama - II

वर्ष / Year 2025-26

विषय / Subject - वैदिक साहित्य का इतिहास-II/History of Vedic Literature-II

• इस प्रश्न पत्र में कुल 12 पृष्ठ हैं। • सभी प्रश्न हल करना अनिवार्य है। • प्रत्येक प्रश्न के सामने अंक दर्शाए गए हैं। • सभी प्रश्नों के उत्तर यथास्थान पर ही लिखें।	• This question paper contains 12 Pages. • It is mandatory to attempt all the questions. • Marks are indicated against each question. • Write down the answers of all the question at the appropriate places only.

विद्यार्थी का अनुक्रमांक (अंकों में) / Student's Roll No. (In Figures)

विद्यार्थी का अनुक्रमांक (शब्दों में) / Student's Roll No. (In Words)

(उदाहरण - अनुक्रमांक अंकों में - 24250001, अनुक्रमांक शब्दों में - दो चार दो पाँच शून्य शून्य शून्य एक)
(Example - Roll No. in figures - 24250001, Roll No. in words - Two Four Two Five Zero Zero Zero One)

केन्द्र क्रमांक/Centre Number -

सूचना - पर्यवेक्षक उपर्युक्त सभी प्रविष्टियों की जांच उपरान्त हस्ताक्षर करें।
Note - Supervisor should check all the above entries and then sign.

.....

विद्यार्थी के हस्ताक्षर
Signature of Student

उपर्युक्त प्रविष्टि का सत्यापन किया गया तथा **बुकलेट संख्या** की प्रविष्टि उपस्थिति पत्रक में कर दी गई है।
The above entry has been verified and **booklet no.** has been entered in attendance sheet.

कक्ष पर्यवेक्षक का पूरा नाम व हस्ताक्षर/Full name and signature of the Room Supervisor	पूरा नाम/Full Name	हस्ताक्षर/Signature	दिनांक/Date

मूल्यांकनकर्ता का पूरा नाम व हस्ताक्षर/Full name and signature of the Evaluator	पूरा नाम/Full Name	हस्ताक्षर/Signature	दिनांक/Date

मुख्य परीक्षक/पुनर्मूल्यांकनकर्ता का पूरा नाम व हस्ताक्षर/Full name & signature of the Head Examiner/Re-evaluator	पूरा नाम/Full Name	हस्ताक्षर/Signature	दिनांक/Date

(केवल प्रतिष्ठान कार्यालय उपयोग हेतु
For the use of Pratishthan's Office only)
मूल्यांकनकर्ता द्वारा आवश्यक रूप से भरा जाए।
To be mandatorily filled in by the Evaluator.

प्रश्न संख्या Question No.	मूल्यांकनकर्ता द्वारा प्रदत्त अंक/ Marks awarded by the Evaluator	मुख्य परीक्षक/ पुनर्मूल्यांकनकर्ता द्वारा प्रदत्त अंक/ Marks awarded by the Head Examiner/ Re-evaluator
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		
11		
12		
13		
14		
15		
योग/Total		

पूर्व पृष्ठ अंक योग	+	वर्तमान पृष्ठ प्राप्तांक	=	इस पृष्ठ के अंकों का योग

वैदिक साहित्य का इतिहास-II/ History of Vedic Literature-II 25-26/B-12 -6	वेद विभूषण द्वितीय वर्ष परीक्षा / Veda Vibhushan Second Year Examination कक्षा 12 वीं / उत्तर मध्यमा - II/ Class 12th / Uttar Madhyama - II	SET - A

प्रश्न पत्र संख्या / Que. Paper No. : II/24-25/B-12-6/

विषय /Subject - वैदिक साहित्य का इतिहास-II/ History of Vedic Literature-II

पूर्णांक / Max. Marks - 100 **समय / Time - 3 घंटे/3 Hours**

प्र.1. समुचितं विकल्पं चिनुत — $2 \times 10 = 20$

1. समुचितं विकल्पं चिनुत -

(क) यजुर्वेदस्य-ऐतरेयब्राह्मणम् ☐ (ख) अथर्ववेदस्य-जैमिनीब्राह्मणम् ☐

(ग) सामवेदस्य-षड्विंशब्राह्मणम् ☐ (घ) ऋग्वेदस्य-देवताध्यायब्राह्मणम् ☐

2. छन्दः पाठेषु चत्वारिशत् (४०) अक्षरसङ्ख्यागणना भवति ।

(क) अनुष्टुप् ☐ (ख) पङ्क्ति ☐

(ग) बृहती ☐ (घ) गायत्री ☐

3. समुचितं विकल्पं चिनुत -

(क) सोमदेवता-ऋग्वेदस्य ☐ (ख) सूर्यदेवता-सामवेदस्य ☐

(ग) वायुदेवता-यजुर्वेदस्य ☐ (घ) अग्निदेवता-अथर्ववेदस्य ☐

4. सामवेदार्चिकसंहितायाः द्वितीयाध्यायस्य देवता कः?

(क) इन्द्रः ☐ (ख) सोमः ☐

(ग) वायुः ☐ (घ) अग्निः ☐

5. अधस्तनेषु किम् असत्यमस्ति -

(क) व्याकरणम् – अष्टाध्यायी ☐ (ख)निरुक्तम् – द्वादशाध्यायी ☐

(ग) छन्दः – अष्टाध्यायी ☐ (घ) ज्योतिषम् – पञ्चाध्यायी ☐

6. "जैमिनीमहाब्राह्मणे" कति अध्यायाः सन्ति ?

(क) पञ्च ☐ (ख) त्रयः ☐

(ग) सप्त ☐ (घ) नव ☐

7. गार्ग्यः कस्य वेदस्य पदकारः वर्तते ?

(क) ऋग्वेदस्य ☐ (ख) यजुर्वेदस्य ☐

(ग) सामवेदस्य ☐ (घ) अथर्ववेदस्य ☐

8. "हिरण्यकेशी" शाखया सम्बद्धो वेदः ?

(क) सामवेदः ☐ (ख) ऋग्वेदः ☐

(ग) यजुर्वेदः ☐ (घ) अथर्ववेदः ☐

9. "स्वस्ति नस्तार्क्ष्योऽअरिष्टनेमिः" अत्र केन देवेन स्वस्ति-कल्याणकामनां याचते ?

(क) महादेवेन ☐ (ख) वरुणदेवेन ☐

(ग) गरुडदेवेन ☐ (घ) इन्द्रदेवेन ☐

10. सामवेदस्य मूलविषयो वर्तते ?

(क) युद्धशास्त्रः ☐ (ख) द्युत्शास्त्रः ☐

(ग) सङ्गीतशास्त्रः ☐ (घ) विज्ञानशास्त्रः ☐

प्र.2. रिक्तस्थानानां पूर्त्तिः करणीया — 1 × 5 = 05

1. "मन्त्रो हीनः ———————— वर्णतो वा ।

2. शतं पन्थानो मार्गा (अध्यायाः) यत्र तत् ———————— ?

3. "स्यन्ति खण्डयन्ति दुःखानि येन तत् ---------- ।

4. ब्राह्मणं नाम कर्मणस्तन्मन्त्राणां ———— ग्रन्थः ।

5. जैमिनीयसूत्रानुसारेण सामवेदस्य परिभाषा अस्ति "———————सामाख्या" ।

प्र.3. अधोलिखितेषु प्रश्नेषु केन सह कस्य सम्बन्धः इति समुचितां तालिकां चिनुत — 2 × 5 = 10

3.1.

अ.	बौधायनधर्मसूत्रम्	I.	सामवेदस्य
ब.	वशिष्ठधर्मसूत्रम्	II.	शुक्लयजुर्वेदस्य
स.	गौतमधर्मसूत्रम्	III.	ऋग्वेदस्य
द.	विष्णुधर्मसूत्रम्	IV.	कृष्णयजुर्वेदस्य

(क) (अ) I, (ब) II, (स) III, (द) IV ☐

(ख) (अ) II, (ब) I, (स) IV, (द) III ☐

(ग) (अ) IV, (ब) III, (स) II, (द) I ☐

(घ) (अ) IV, (ब) III, (स) I, (द) II ☐

3.2.

अ.	कल्पः	I.	वर्णसङ्ख्याज्ञानम्
ब.	छन्दः	II.	वेदार्थज्ञानम्
स.	शिक्षा	III.	श्रौत-स्मार्तयागज्ञानम्
द.	निरुक्तम्	IV.	वर्ण-स्वराद्युच्चारणज्ञानम्

(क) (अ) III, (ब) I, (स) IV, (द) II ☐

(ख) (अ) III, (ब) I, (स) II, (द) IV ☐

(ग) (अ) IV, (ब) II, (स) I, (द) III ☐

(घ) (अ) IV, (ब) II, (स) III, (द) I ☐

3.3.

अ.	ऋग्वेदः	I.	जैमिनीयगृह्यसूत्रम्
ब.	कृष्णयजुर्वेदः	II.	कौशिकीयगृह्यसूत्रम्
स.	सामवेदः	III.	शाङ्खायनगृह्यसूत्रम्
द.	अथर्ववेदः	IV.	मानवगृह्यसूत्रम्

(क) (अ) III, (ब) IV, (स) II, (द) I

(ख) (अ) III, (ब) IV, (स) I, (द) II

(ग) (अ) II, (ब) I, (स) IV, (द) III

(घ) (अ) II, (ब) I, (स) III, (द) IV

3.4.

अ.	तत्त्वमसि	I.	यजुर्वेदस्य महावाक्यम्
ब.	अयमात्मा ब्रह्म	II.	सामवेदस्य महावाक्यम्
स.	अहं ब्रह्मास्मि	III.	ऋग्वेदस्य महावाक्यम्
द.	प्रज्ञानं ब्रह्म	IV.	अथर्ववेदस्य महावाक्यम्

(क) (अ) III, (ब) I, (स) II, (द) IV

(ख) (अ) III, (ब) I, (स) IV, (द) II

(ग) (अ) II, (ब) IV, (स) I, (द) III

(घ) (अ) II, (ब) IV, (स) III, (द) I

3.5.

अ.	पाणिनीयशिक्षा	I.	ऋग्वेदस्य
ब.	बृहदारण्यकोपनिषदः	II.	सामवेदस्य
स.	संहितोपनिषद्ब्राह्मणम्	III.	अथर्ववेदस्य
द.	चतुराध्यायिका	IV.	शुक्लयजुर्वेदस्य

(क) (अ) I, (ब) IV, (स) III, (द) II

(ख) (अ) I, (ब) IV, (स) II, (द) III

(ग) (अ) III, (ब) II, (स) IV, (द) I

(घ) (अ) III, (ब) II, (स) I, (द) IV

प्र.4. अतिलघूत्तरीयाः प्रश्नाः $2 \times 5 = 10$

1. आपस्तबधर्मसूत्रानुसारेण वेदस्य परिभाषां लिखतु।

_____

_____

2. शुक्लयजुर्वेदे काण्वशाखायां कति मन्त्राः सन्तिः ?

_____

_____

3. "आयाम्" शब्देन कः स्वरः ज्ञायते ?

_____

_____

4. ऋग्वेदस्य किं गृह्यसूत्रम् ?

_____

_____

5. पारम्परिको लोकप्रियविद्वान् आचार्यः स्व. वेदमूर्ति श्री आर. धर्मराज श्रौतिगलगुरुजी कस्य वेदस्य आसीत् ?

_____

_____

प्र.5. लघूत्तरीयाः प्रश्नाः $3 \times 5 = 15$

1. वेदस्य महत्त्वं किमस्ति अतिसंक्षेपेण वर्णयत ?

2. कृष्णयजुर्वेदस्य केषाञ्चित् पञ्चशाखानां नामानि लिखतु।

3. अधीतस्वशाखायाः कल्पसूत्राणां नामानि लिखत।

4. अध्ययनक्षेत्रे सम्प्रत्युपलब्ध-सर्ववेदशाखानां नामानि लिखत।

5. कति विकृतिपाठाः सन्ति नामानि लिखतु ?

प्र.6. विवरणात्मकाः प्रश्नाः $4 \times 5 = 20$

1. अधीत-स्वशाखावेदस्य संहितापरिचयं सरलसंस्कृतेन लिखत।

2. महर्षिसान्दीपनि-राष्ट्रिय-वेदविद्याप्रतिष्ठानस्य अतिसंक्षेपेण परिचयं लिखतु।

3. अधीत-स्ववेदानुसारेण मन्त्रपदोदाहरणं दत्त्वा उदात्तादि स्वरपरिचयं लिखत।

4. स्ववेदशाखायाः कस्यचित् पदपाठस्य मन्त्रत्रयं सस्वरं लिखत।

5. "स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः"– इति मन्त्रं प्रपूर्य अस्य भावार्थो लेख्यः।

प्र.7. दीर्घोत्तरीयाः प्रश्नाः $5 \times 4 = 20$

1. श्रौतयागप्रयोगे षोडशऋत्विजानां नामानि लिखत।

2. मुण्डकोपनिषदनुसारेण चतुर्दशविद्यायाः परिचयं संक्षेपेण लिखत।

3. उपवेदानां नामानि विलिख्य तेषां अतिसंक्षेपेण विषयपरिचयं लिखतु।

4. स्ववेदशाखायाः सस्वरं दानमहिमामन्त्रमुल्लेख्य तस्य भावार्थं प्रतिपादत।